

FRANCOSKI REALIZEM

V Franciji se je najprej začel, v 30. letih (1830). Vzroki za to so bili: zelo močan klasicizem in razsvetljenstvo, družbene razmere in razvoj ter filozofske smeri. Tu ima pomembno vlogo družba. Večino je tukaj epike-pripovedništva._

STENDHAL - živi neopazno, ni posebno uspešen in to tudi verjame. On je začetnik realizma in vez z romantiko (romantični realist). On sam podpira revolucijo.

HONORÉ (DE) BALZAC - V življenju pa ima željo postati plemič in bogat. To se odraža v njegovem celem življenju. Pred smrtjo se poroči s plemkinjo in postane plemič. V njih opisuje vsakdanje in družbene stvari, ki so okoli nas. Želel je prikazati francosko družbo v vsem kar se je dalo. Sebe je imenoval "Napoleon v literaturi." Njegovo znano delo je Oče Goriot (on sam je odsev Evgena). V romanu se odvija zgodba mladega Rastignaca, ki se pride v Pariz učiti, a namesto da bi se učil, želi zlesti čim više med plemstvo. Pri tem skoraj čisto nič ne izbira sredstev ("žrtvuje družino"), sam pa je priča mnogim nečloveškim dogodkom. V romanu se čuti, da je bil Balzac romantični realist. Tematika v romanu je družinsko-družbena. Roman je pisan v 3. osebi. Prisoten je vsevedni pripovedovalec. Ni pomemben posameznik, ampak družbeni status. V romantični literaturi je namesto opisovanja, izpovedovanje svojih nazorov o svetu.

GUSTAVE FLAUBERT - je pravo nasprotje Balzaca, saj napiše zelo malo. Kar pa je napisal, je napisal z natančnostjo. Sam je samotarskega značaja, družba ga privlači le v literaturi. Sam želi odslikati realni svet. Zagovarja dejstvo, da mora biti resničnost predstavljena brez pripovedovalca, mora biti objektivna in brezosebna (znebiti se mora osebnega pogleda v romanu, le dejstva so pomembna). Značilni roman objektivnega realizma je Gospa Bovary. Na začetku je bil prepovedan zaradi pregrešnosti. Glavna oseba je Ema, ženska ki ni z ničemer zadovoljna. Poroči se s podeželskim zdravnikom, a se ji vsa pričakovanja podrejo. V ljubimcih začne iskati srečo. Na koncu naredi samomor, zaradi konflikta s stvarnostjo. Dogodki in čas skačejo, prizorišča se med seboj mešajo.

Družbenokritičnost francoskega realizma

Stendhal, Balzac in Flaubert so odklanjali sodobno meščansko družbo zaradi njene brezdušnosti, vsakdanjosti in praktične usmerjenosti. Vendar pa so priznavali zgodovinsko nujnost le-te. To se kaže v tem, da so jo opisovali stvarno, brez presodkov in moralizacije. Zato so nasproti meščanskim razmeram postavljali izjemne, nadpovprečne ljudi z močnimi strastmi, voljo in dejanji. V življenju propadejo, ker jih stvarnost stre.

RUSKI REALIZEM

Povezan je z razvojem fevdalizma v Rusiji. Kljub fevdalcem je težišče na ruskih revežih. Stalno težijo po družbenih spremembah, da ne bi bilo nizkotnih

meščanskih "stvari". Eden takih, ki je težil po spremembah, je bil Tolstoj (moralist). Ruski romani so največkrat v ospredju, so daljši in družbeno politično opredeljeni. V njih ni opisovanja meščanskega razreda (vmesnega), so pa višji fevdalci. Izobraženci so bili večinoma iz plemstva. V primerjavi s francoskim realizmom je manj pesimističen, manj skeptičen in objektivni. Povdarjeno je tudi avtorjevo stališče, ni tako brezosebno (stvarne stvari so prepletali s satiro, kritiko ter moralnimi, verskimi in političnimi idejami).

N.V.GOGOLJ - Opisoval je rusko družbo (Nos, Portret). Po letnicah sicer spada v romantiko in je Puškinov vrstnik (njegov svetovalec). Ni gradil le na lastnih iskušnjah, ampak je po njih spraševal tudi svoje bližnje, in jih potem preoblikoval. V njegovih delih se odraža tudi njegova duševna zmedenost. Leta 1842 napiše novelo Plašč. To delo je priredil po resnični zgodbi, o človeku, ki je varčeval in si kupil puško, a jo je kmalu izgubil. Iz žalosti mu pomagajo prijatelji, ki mu kupijo novo. Tu se uveljavijo izrazi mali človek in važna (pomembna) oseba. Nekatere stvari so groteskne (smešno-tragične). V romanu se posmehuje važni osebi in s tem birokraciji. Pisatelj tu ne govori moralistično, ampak vse le opiše. Gogolj je bil tudi romantični realist. Kasneje se tudi on obrne na realistično smer. Večina ruskih romantikov pozno pride na zeleno vejo. Njegovi deli sta tudi Revizor (pregleduje finančno stanje podjarmljenih, komedija na aktualne razmere, napačnemu se "prilizneš") in Mrtve duše (nenavaden nedokončan roman, ki govori o kmetu, ki prodaja že umrle kmete na tuja posestva).

J.A.GONČAROV je tudi romantični realist, ki je živel v prvem delu realizma. Pisal je obsežnejše romane. V svojem življenju gre z ladjo okoli sveta.

J.S. TURGENJEV - Njegov najboljši roman je Očetje in sinovi. Sam sipatizira z Z Evropo. V tem obdobju sta v Rusiji dve politični smeri. V eni so se usmerjali proti Z Evropi, v drugi pa so povdarjali slovanskega duha. Bil je boljši romanopisec in novelist. Tu se pojavljajo generacijske razmere in problemi. Prisoten je spopad med dvema različnima generacijama. Deli se na konzervativno in liberalno. Liberalna je imela stališča nihilizma (zanika vrednost vsega, kar je; stopnjevan cinizem=bojeviti amoralizem).

F.M. DOSTOJEVSKI - (PSIHOLOŠKI REALIZEM) preden je postal svobodni književnik, se je ukvarjal z vojsko. Ker je pisal proti državi so ga obsodili na smrtno kazen, a so ga le poslali v Sibirijo.. Po Sibiriji je živel v Italiji. Veliko hodi po svetu. Vse življenje trpi za božjastjo in umre v Petersburgu. Njegovi temi sta bili predvsem želja po moči in amoralizem intelektualcev (njihova kritična obravnava zaradi nihilistične ideje). Večkrat v svojih delih opisuje nasprotja: krščanstvo-ateizem, dobro-zlo. V svojih romanih gre v ekstreme: nasprotujoči si liki (posebni ljudje). Prisotna je pozitivistična psihologija (analiza človekovega notranjega življenja). Njegov opus delijo na I. Gogoljev vzor (Bedni ljudje, dvojnik, Bele noči-povesti) ter II. Lasten slog (Ponižani in razžaljeni, Zločin in

kazen, Zapiski iz podzemlja, Idiot, Bratje Karamazovi, Bosi, Mladec...) Vse se prenese v človekovo notranjost. Osebe niso običajne, temveč gredo v skrajnosti. Prisotne so neobičajne situacije. Osrednje vprašanje je moralizatorstvo (ali naj storim ali ne). Mnogi iščejo Boga (bivanjska problematika). Napisal je znan roman Zločin in kazen. Ta roman je analitičen, sestavljen iz 6-ih delov. Glavna oseba je Raskolnikov (dvodelnost), ki je prišel v mesto. Tu začne razmišljati o neurejenih stvareh, ko spozna Ivanovo (skopušna ženska). Čez nekaj časa se odloči za umor te ženske, saj pride do zaključka, da ni slabo ubiti tako zajedalsko uš (sam sebi opravičuje dejanje z argumenti). V zmedenosti poleg Aljone ubije tudi njeno sestro. Čez čas po umoru razmišlja, če je prav storil in zato se mu zmeša. Njega nikoli ne iščejo, saj je vzoren človek. Sam se želi prijaviti, a nima moči. Šele Sonja ga prepriča, da se preda in ga izženejo v Sibirijo. Nietzsche razdeli svet na dve vrsti ljudi: nadljudi (takih je malo in postavljajo vrednote namesto Boga) in čreda (zmeraj za vse kriva, niso sposobni dejanj nadljudi). Raskolnikov se sprašuje h katerim spada on. Kažejo se poteze nihilizma (nič nima veljave). Obupa nad božjo urejenostjo in ne prizna Boga, če pa ni Boga, je vse dovoljeno. Ponižani in razžaljeni (1861) je analitični roman v 1.osebi (Vanja pripoveduje zgodbo). Roman sam je zapleten, saj se nenehno spreminja čas in prostor dogajanja. Ponižane in razžaljene so le ženske. Analitično zgradbo ima. Nosilec dejanja je dialog (vse kar stopnjuje napetost). Roman Idiot govori o odraslemu človeku, ki je po duši otrok. Soroden je Akakiju iz Plašča. Motiv otrok se v tem romanu močno pojavlja. Nosilec dejanja je dialog. Pomemben je tudi notranji monolog (to je povezano pogosto s sanjami). Povsod so značilni ženski liki (ponižani, trpeči, patriarhalni odnosi). Pripravljene so se žrtvovati za druge. Bratje Karamazovi - opisuje prepad med dvema generacijama, sovraštvo med očetom in sinom. Sin je mlajši, lepši, sposobnejši od očeta. Tu pride do sovraštva. Vsebina: Oče se zaljubi v žensko, v katero sta tudi njegova sinova. Nezakonskega sina nahujskata in ta ubije očeta. Obtožijo pa Dimitrija. Aljoša gre v samostan poplačat grehe družine. Družina razpade. Roman je nekoliko nezaključen. Izrazit je odmik od realnih stvari: Ali je Bog ali ne? Veliki inkvizitor: Jezus pride v Španijo in naredi čudež. Veliki inkvizitor zapre Jezusa in ga izpraša (v pogovoru mu pove, da ga ne potrebujejo). Jezus odide (dvoumen konec).

Po delih Dostojevskega je povzetih veliko romanov v 20. st.

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ (1828-1910) - Tolstoj je s svojo Jasno Poljano velik in znamenit človek. Vzgojen je bil v pravoslavnem duhu. Finančni položaj ima dober. Zgodaj je začel pisati saj je imel materialne možnosti in slavo. Prvo delo je Zgodba včerajšnjega dne. V Ani Karenini se sprašuje o smislu življenja. Sam ga v slavi ne najde. Pri različnih filozofijah išče resnico. Menil je, da je življenje prazno, če nima smisla. Po romanu Ani Karenini je pisal le še versko-moralistične spise (po 17-ih letih). Želi postaviti novo vero z zapovedmi: 1. Ne jezi

se, 2. Ne presuštvuj, 3. Ne prisegaj, 4. Ne razrešuj sile slabega s silo. Mnogi nanj gledajo kot na preroka. Sam zavrača ruski družbeni sistem. Za rešitev se ne zavzem z revolucijo, ampak kako drugače. Izobčijo ga iz pravoslavne cerkve. Želel je uveljaviti idejo enakosti med vsemi (postanimo kmetje). Bil pa je častihlepen, težile je po denarju in ženskah. Proti koncu življenja vse pusti in odide kot puščavnik. Na bližnji železniški postaji umre. Sam je zelo dvopolna oseba. Primer njegovega versko-moralističnega dela je Vstajenje. Ostala dela: Vojna in mir, Ana Karenina, Sadovi prosvete, Moč teme - drame (komedije). V romanu Vojna in mir je zajetih okoli 500 dejavni ljudi, od teh je 200 zgodovinsko resničnih. Obsega preko 2000 strani. Tolstoj je najprej prebiral zgodovinska dela in nato je šele oblikoval "zgodovinski" roman. Sam ima tudi izkušnje iz bojev. V romanu nastopata dve pomembnejši družini: Bolkonska in Rostov (poleg so še ostale, kot so P. Bezuhov, Kuragin). V nekaterih likih se je pisatelj sam upodobil, kakšen bi rad bil. Naslov je sestavljen iz besed vojna in mir. Vojna pomeni zgodovinske dogodke, mir pa družinsko življenje, ki ga živijo družine. Ta roman je epopeja (podobno nalogo imajo epi). Napisal pa je tudi družinsko-družbeni roman Ana Karenina (glavna oseba). Tu je prisoten ljubezenski trikotnik.

ANGLEŠKI REALIZEM

V Angliji se je realizem razvil, saj so bile dobre gospodarske razmere, močan delavski razred in razvoj delavskega gibanja. Razvije se v drugi polovici 19. stoletja.

CH. DICKENS - najboljši predstavnik tega realizma. Napisal je roman Oliver Twist. V tem delu je "tema" osebna občutljivost, usoda različnih otrok, ki trpijo (otroci imajo glavno vlogo). Tu gre v socialno smer (želja po sirotišnicah), socialni objektivni realizem. Teži po prikazovanju socialnih nasprotij.

W.M. THACKERY - napisal je najboljši realistični roman v Angliji Semenj ničevosti (prikaz človeštva na "semenju"). Roman se dogaja v času Napoleonovih vojn v Angliji. Izpostavljena je želja po vzponu v družbo. Za to željo bi naredili vse (podkupovanje, grabežljivost). Ta roman ni klasičen, saj nima osrednjega junaka.

POLJSKI REALIZEM

Ta narod je bil v težkih razmerah (Nemčija, Rusija in Avstrija). Vzpon lirike je v romantiki. Realizem pa da bolj pripovedna dela. Njihov realizem je Poljska zgodovina.

Sienkiewicz (1905 l.) napiše V puščavi in goščavi in Quo vadis. Opisoval je Poljsko preteklost: Na polju slave, Mali vitez, Križarji, Potop in Z ognjem in mečem. Zgledoval se je po Scottu in Hugoju ter sledil zgodovinskim romanom iz romantike.

Žeronski se je poskušal tudi z naturalizmom.

Raymont ima vpliv na slovensko književnost z delom Kmetji (Kri in zemlja, Visoška kronika). Napisal je tudi Prah in pepel (o Napoleonovem porazu) Pickwickovci (angl. humor, prirejen Don Kihot).

NATURALIZEM

To obdobje je stopnjevanje realizma (človeška in stvarna narava). Upošteva vse kar je naravno in se opira na pozitivizem.

Ni tabujev, vse je razkrito, človek je deljiv kot: dednost, okolje in čas (Taine). Vsi smo enaki in ni vzvišenosti (sociološki eperimentalizem).

EMILE ZOLŔ - kot časnikar živi v Franciji. Leta 1897 poseže v Dreyfussovo afero. Zaradi dela Obtužujem je preganjan. Je naturalist in brez problemov izdaja svoja dela. Napisal je Beznica, Nana, Človek zver, Zemlja, Polom, Thérčse Raquin, triologija Troje mest... Rougon-Macquartovi, Prirodna in socialna zg. neke dužine v času drugega cesarstva (ciklus romanov, v katerih se osebe ravnaajo po Tainovi teoriji). Tu je okolje nazorno opisano in sem spada 20 romanov (1200 oseb). Značilen je pozitivizem. Je eden izmed tistih, ki želijo doseči slavo in denar. Njegova teorija je eksperimentalizem. Romantične pojme prenese na vulgarnost in niskost. Zavrača estetski in idejni izgled. Poudarja, da mora biti pisatelj brez osebnih idej. Nasilje je opisano z vznemirljivostjo. Bil pa je tudi konzervativen in je odklanjal nepravdo spolnost.

BORISAV STANKOVIČ - napisal je prvi srbski moderni roman Nečista kri, v kateren opisuje muslimanski svet, razmerja, strašno nasprotje, načela patriarhalnih razmer... Pisal pa je tudi novele.

DRAMATIKA (V REALZMU IN NATURALIZMU)

Teme so pisane v prozi. Teme pa so bile: tezne (poučne, moralna filozofija), meščanske, zgodovinske... Je v nasprotju z romantično dramatiko. Opisuje probleme sodobne družbe (psihološko, socialno-moralni problemi). Razvije se z razvojem gledališča.

Vrh doseže v Skandinaviji in Nemčiji (Büchner-Vojček), Hauptman - realistično-naturalistične drame, Ibsen.

HENRIK IBSEN - zaznamuje vso dramatiko v 19. st. in preživi 3 obdobja (romantiko, realizem, naturalizem). Živel je na Norveškem, hodil pa je tudi po Nemčiji in Italiji. Gmotno je bil preskrbljen. Zagovarjal je miselnost, da sega človek vedno po novih ciljih. Zavzemal se je za enakovrednost žensk, bil je liberalec in demokrat.

Razvojne faze: a) romantična faza - zgodovinske teme, klasične drame, folklorne drame; napiše Peer Gynt (dramska pesnitev v verzih po "miselnosti" Fausta in Don Huana). Zagovarja individualnost človeka, ki se upira javnosti. Predstavljen je kot

vedno igrajoč se deček, ki nikoli ne odraste. b) realistično naturalistična faza - prava drama, socialni problemi, mesto ženske v družbi, meščansko življenje... Napiše Stebri družbe, kjer ugotavlja, kdo naj bi bil steber družbe, glavni junak poiskuje postati steber družbe, a ko mu to ne uspe, ugotovi, kdo so stebri (ženske?). Nora/Hiša lutk je delo v katerem se sprašuje o vlogi ženske v življenju, v družbi in družini. Mož jo ima za lutko, samo zato, da ima urejeno življenje. Strahovi (strahovi preteklosti, grehov naših staršev, bolezni). Vsebina romana: Mama Alvingova pošlje sina Osvalda v šolo, da bi ga obvarovala slabega zgleda očeta. Očeta on sploh ne pozna. Mama vzame v rejo tudi očetovo nezakonsko hčer Regino, v katero se zaljubi Osvald. Pozneje želi mati popraviti stare grehe in zgradi sirotišnico, ki pa kmalu zgori. Osvald pa je podedoval očetovo bolezen. Največji strah mame se uresniči. Ko izve Osvald, da je Regina njegova polsestra, se ločita. Drama se dogaja na majhnem prostoru, kratkem času z malo oseb. Ima analitično zgradbo. Zelo strjena drama. Poudarjena je dednost (naturalizem). Tudi Hedda Gabler (sanja o lepih stvareh, podobno Gospa Bovary) in Divja račka (resnica je samo za močnejše) spada pod to fazo. c) simbolizem, utemeljitev, psihologizem, v stilu nove romantike. Motiv je prevarana ljubezen. Dela: Gospa z morja, Ko se mrtvi prebudimo so predvsem dela s simbolističnim prikazom. Najbolj se uveljavi Meščanska drama.

A.STRINBERG - v drugi polovici 19. st. je živel na Švedskem kot meščan z razgibanim življenjem. Zavzema se za moške in sovraži ženske. To je tudi njegova osrednja tematika (prevlada moških nad ženskami). Piše vse literarne zvrsti: drame (zgodovinske, kraljevske, naturalistične, idejne), novele, romane... Kmalu doseže uspeh. Bil pa je najprej ateist in pozitivist, nato pa mysticist, okultist, antifeminist. Dela: Inferno (Pekel-tu spregovori o svojih osebnih travmah), Izpovedi (izpoveduje svoje življenje), Bedakova izpoved (žena je vampirka), Oče (kdo ima večjo moč nad otrokom, mama ali oče), Pelikan (uničujoče razmerje med moškim in žensko), Pot v Damask in Sonata strahov.

V Rusiji piše drame Gogol, v Angliji ustvarja J.B.Shaw z delom Pigmalion (Zaljubi se v kip, ki ga izdelava ter bogove prosi za oživitev kipa. Sam nato nosi vse posledice). Napisal je tudi Sveto Ivano. Tu so drame neobremenjene in spodbudne.

KNJIŽEVNOST REALIZMA

Pojavi se že v začetku 19.st v Z. evropskih državah; izvira iz upora proti pretirano razčustvovanost v lit. delih in poudarja večjo demokracijo knjiž. kot literature, ki bo tudi z izbiro tem in motivov dostopna širšemu krogu ljudi; nastanek je povezan tudi z novimi miselnimi tokovi v Evropi, pa tudi z znenstvenimi odkritji; vrh: 1820-1850, sledi upad realizma, izpodrine ga nova romantika; novi miselni tokovi: pozitivizem (dejanskost) → Auguste Comte, verjamejo le tistemu, kar je znanstveno dokazano, empirizem → Spencer (evolucijska teorija), Darwinova teorija,

materializem (Nemški)-drugačen pogled na človeka-znanstveni; realisti človeka pojmujejo kot družbeno, biološko, fiziološko, psihološko bitje in poskušajo njegova dejanja utemeljevati s spoznavanjem teh ved; dramatika, pripovedna proza, poezije realizem ne pozna; **oblike real. književnosti:** romantični realizem: Balsac, Stendar, Gogolj, objektivni ali družbenokritični real.: Fubeart, Tolstoj, Thackeray, psihološki real.: Dostojevski, Tolstoj, poetični real.: nemški real., ki prikazuje omiljeno podobo resničnosti-Fontane: Effie Briest, socialni real.: samo v Ang.-usoda malih, zavrženih ljudi-Dickens, imperialistični real.: Čehov

Gustave Flaubert:*Gospa Bovary:* nastanek po resničnem dogodku-novica o zastrupitvi neke žene; čas nastanka: 1851-1856; izid: negodovanje zaradi nemoralnosti; fabula: Ema Rouavolt Bovary (romantična, melanholična), Charles Bovary, Rodolphe Boulanger, Leon, Binet, Homias; 1.del: ples pri Markizu-1. vrh romana; 2.del: Yonnille (mesto)-hčerka Betka-2.vrh romana: Emina zveza, podeželjski sejem; 3.del: Roven (mesto)-Leon Binen-drugi ljubimec; odlomek: motivi: razvijanje osebnih odnosov med Emo in Rodolfom, uradno dogajanje (govori, ...); zgradba: dvodelnost: razgovor, dialog (izražanju subjektivnih vtisov), samogovor, monolog (objektivno poročanje); pripovedovalec: vsevedni ali avtorialni: je distanciran, popolnoma obvlada snov; prvoosebni: subjektivno gledišče, primeren za kronike, romane v pismih, personalni (prikriti): 3. os., ustvarja vtis, kakor da o dogodkih ne ve več od bralcev samih; odlomek: vsevedni (tradicionalni-distanca) + personalni pripovedovalec (dialog, 3.os): prepletanje;

Honore de Balzac: lit. delo: Človeška komedija, 24 romanov: psihoanalitične, filozofse stvaritve, študija nravi, Oče Goriot, Izgubljene iluzije, Striček Pons, Teta Liza; 19.st-doba restavracije (Napoleon); *Oče Goriot:* Pariz, zač. 19. st; osebe: oče, hčeri Delphine in Anastazija, Evgen Rastignac, kaznjenev Vautrin Vauquer; sporočilo: kritika dvoličnosti fr. visoke družbe; stilne sestavine: romantika: Rastignacov razkol med ideali in stvarnostjo, Goriotova naivnost, ljubezen, uporništvo, realizem: poskusi natančnega objektivnega opisovanja, razčlenjevanje družbenih razmer, realistični način oblikovanja pripovedi (vsevedni pripovedovalec, jedrnatost jezika);

Ruski realizem: izpostavljanje etičnih, moralnih in verskih problemov;

Nikolaj Vasiljevič Gogolj: 1.obdobje: Večeri na Pristavi blizu Dikanjke, Taras Buljba; 2.obdobje: povesti (novele iz Peterburškega življenja), Mrtve duše; *Plašč:* 1834, izid 1842; izhodišče: je anekdota o lovcu, ki je želel novo puško, ki jo je izgubil; sporočilo: kritika modernega sloja, bivanjska stiska malega človeka; stilne sestavine: realizem: opis družbenih razmer, jezik; romantika: Akakijeva čustvenost, opisi narave; fantastika: zaključek; romantični realizem s primesmi fantastike; groteska: izkrivljena podoba resničnosti, ki je na meji komičnega in tragičnega; značilno je karikiranje (pretirano poudarjanje določenih lastnosti)

Lev Nikolajevič Tolstoj: miselnost: tolstojanstvo → zagovarja dobroto, ljubezen do vseh ljudi kot osnovo; izobčen iz pravoslavne cerkve; ljubezen za nič; dela: Spomini na otroštvo, Sevastopolske povesti, Hadži Murat, drame, Vojna in mir, Ana Karenina, Vstajenje Moč teme; *Vojna in mir*: 1864-'69; čas in prostor: 1805-1812-Napoleonov prihod po Evropi, epilog: 1820; Moskva, podeželje, bojišča, epopeja: široko, obsežno delo; o usodi ruskega naroda v vojni in miru; zgodovinska epopeja; motivi in teme: boji, življenje v miru, prikaz vseh slojev ruske družbe; fabula: knez Andrej Bolkovski, grofična Nataša Rostova, Anatolij Kuragin-svetovljan; Pierre Bezuhov; zgodovinske osebe: Napoleon, Kutuzov (maršal); vsebinska dvoplasnost: življenje v miru (intimne usode posameznikov) in vojni (zgodovinski dogodki); sporočila: tolstojanstvo, poveličevanje ruskega človeka in njegove domovinske zavesti, zgodovino ustvarjajo narodi in ne posamezniki; neuničljivost življenja-vitalizem; življ. ima vedno prav; zgod. roman, epopeja o ruskem ljudstvu, razmerje med etično idejo in estetiko; delo ni tendenčno (tendenca=izpostavljena ideja, misel), zato ohranja estetiko; stilne znač: objektivni & psihološki realizem; pripovedovanje: načelo razvijanja dogodkov (počasi), vsevedni in personalni pripovedovalec, namerna neurejenost toka pripovedi (sestavine moderne proze=pripovedništva);

Fjodor Mihajlovič Dostojevski: delo: Bedni ljudje, Zapiski iz mrtvega doma, Stepančikovo in njegovi prebivalci, Ponižni in razžaljeni, Zločin in kazen-1866, Idiot, Mladenič, Bratje Karamazovi; psihološki realizem → poglobljen prikaz subjektivne resničnosti s pomočjo razčlenjevanja duševnosti lit. oseb; vsebina lit dela je človekova duševnost-osnova modernizma 20.st; *Zločin in kazen*: prvotna zasnova-roman Pijanec, motiv alkoholizma poveže z motivom zločina oz. umora → etično jedro romana (primerjava s fr. real.); lit. osebe: študent Rodion Raskolnikov, zapiti uradnik Marmelado, Dunja (Rodionova sestra), Svidrigajlov Razumihin, Aljona Ivanova (Rodion jo hoče umoriti); zgradba: 5 poglavij: 1.: oris umora, 2.-5.: prikaz notr. boja; sporočilo: bivanjska (ontološka) vprašanja → greh: kazen; obsodba vsakršnega nasilja; etično stališče (vsakemu zločinu sledi kazen-notr. čiščenje), vračanje k izhodiščem prvotnega krščanstva; stilne znač: preiščljena zgradba, vsevedni pripov., dialog (stališča lit. oseb, razkrivanje duševnosti) in monolog (razčlenjevanje duševnosti-psihoanaliza), zapisovanje misli brez razumske kontrole-s tem tokom se Dostojevski približuje moderni romantiki 20.st (začetnik modernizma), sicer pa je psihološki realist;

Evropski naturalizem: začetek v Fr.-filozof H. Taine: determinantnost človeka, čas, prostor, rasa (rod) so odločilni dejavniki, ki se jim ne moremo izogniti, doslednje uveljavljanje bistvene težnje realizma, književnost postane znanstveno proučevanje življenja; Emil Zola: roman mora postati experimentalen;

Henrik Ibsen: motivi lit del: ljudsko izročilo, zgodovinska snov, svobodno meščansko življenje; meščanske drame: Stebri družbe, Nora, Strahovi: obravnava

moralna, družinska in zakonska vprašanja; *Strahovi*: kraj in čas: Fjors na Norveškem v meščanskem stanovanju gospe Alningenove; 24 ur (enotnost kraja, časa in dogajanja); analitična dramska tehnika: dogajanje se odvija na istem mestu v zelo kratkem času, v pogovorih med osebami odkrije preteklost; prikaz delovanja socialnih in bioloških zakonov, ki iz preteklosti prehajajo v sedanost; dramske osebe: Helena Alning (vdova po možu stotniku), varovanka Regina Eusstrand, pastor Manders; fabula: Alningova se poroči s stotnikom, ki ji ne prinese sreče; Regina je stotnikova hčerka; Osvalda pošljejo na šolanje v tujino; vrne se, ko mati s pomočjo moževega denarja odpre otroško zavetišče, da bi pregnala spomin nanj; Osvald je bolan in nenehno utrujen, njegove vrnitve je vesela Regina; obišče jih Manders, zasovraži vse norme družbe, ki se spremenijo v strahove; na koncu drame Osvald materi pove, da je podedoval očetovo bolezen in jo prosi naj konča njegove muke, ker ne mara takšnega življenja; Ibsen pusti odločitev matere bralcem; sporočilo: etična ideja (vprašanje življenja in smrti → ali ima človek pravico posegati v življenje drugega); dednosti in preteklosti človek ne more ubežati; kritika konservativnega meščanstva in njegovih versko moralnih tradicij;

Emile Zola: lit. delo: cikel 20 romanov → *Therese Raquin*, *Beznica*, *Germinal*, *Človek-zver*, *Zemlja*, *Trebuh Pariza*; *Beznica*: dogajanje v okolju nižjih pariških slojev: med delavci, obrtniki, propadlimi ljudmi, bolniki, alkoholiki; glavna pripovedna oseba je Gervaise, potomka družine v kateri delujejo dedni zakoni → telesna in psihična degeneracija; zgodovinski čas: pod Napoleonom III; nazorno predstavljanje delavskega življenja (delo, praznovanja, zabave), moralne vrednote življenja

Borislav Stanković: lit. delo: *Gospodar Mladen*, *Nečista kri*, *Iz davnih dni*, drami *Koštana* in *Taštana*; *Nečista kri*: fabula: Efendi Mita z družino po porazu in odhodu Turkov; moški se izobražujejo v tujini, ženske so skrite očem; Mita obuboža; za Zofko načrtuje lepo poroko; Mita pripelje gospodarja Marka, s katerega sinom, naj bi se poročila (vmes je denar); Zofka se prvič upre in pride v očetovo roko, ko zve za finančno stanje družine, se poroči in uredi življenje; Gospodar Marko kmalu zatem umre in Mita ne dobi obljubljenega denarja, zato se nekega dne odpravi k Zofki in Tomči na obisk; ko Tomča zve za namen njegovega prihoda se razjezi ter mu vrže denar; po tem dogodku začne piti in pretepati Zofko; njuji otroci so pohabljeni, Zofka pa iz dneva v dan hira; sporočilo: naturalistično: predstavitev Zofkinega propada kot posledica dednosti (*nečista kri* → poročali so se med seboj (predniki)); in okolja v katerem se stikata zahodna in vzhodna civilizacija; jezik: narečen, pokrajinska obarvanost; značilnosti: naturalizem: dednost, vpliv okolja; realizem: natančni opisi, družbeni odnosi; nova romantika: simbolizem (naslov, lit. osebe, fiktivna preteklost); Zofka: romantična, trpeča in hrepeneča ženska, vključena v spore stvarnosti, orientalsko pasivna in vdana v usodo

GUSTAVE FLAUBERT : GOSPA BOVARY

Objektivni realizem:

definicija: objektivno, nepristransko in neprizadeto opisovanje resničnosti.

Njegov predstavnik je Flaubert. Njegov pogled na junake in njihove usode je brezoseben, skoraj brezčuten. To doseže s hladnim in natančnim slogom. Značilni za ta slog so kratki stavki, natančno opisovanje stvari in na videz brezbrižen ton. V resnici seveda tudi Flaubert v svojih delih stoji na izoblikovanem moralnem stališču. V plemstvo ne zaupa več, meščanstvo sovraži, v nižjih slojih, čeprav pogosto govori o njih s simpatijo in sočutjem, ne vidi odločilne življenjske sile. Posamezniki, kakršna je tudi Ema Bovary, so zaradi problematičnosti in napačno usmerjenih teženj žrtve takega krutega sveta (tragičen konec).

Ema Bovary je opisana taka kot je, z vsemi prednostmi in pomankljivostmi.

Opisovanje dogodkov na proslavi je tako nadrobno, da si lahko živo predstavljamo vse ljudi in ulice s te proslave.

Tip pripovedovalca:

3. osebni personalni (po pogovoru Eme in Radolpha, ki sta v sobi, se potek zgodbe preseli na ulico in bralec med tem ne ve, kaj se dogaja v sobi, kjer sta Ema in Radolphe).

Pripovedna tehnika:

Njegova pripovedna tehnika je precej modernejša od Balzacove. Pripovedovalec je **tretjeosebni, personalni**. O dogodkih in ljudeh ne pripoveduje kot vsevedni pripovedovalec, ampak beleži pogovore, vtise in vidne podobe tako, kot so v zavesti 'junakov' (kot bi bil eden izmed njih). Ker govorimo o prizorih skozi zavest junakov, je to **brezosebna, objektivna tehnika**. Ta tehnika je blizu **impresionizmu** s svojim beleženjem sprotnih in hkratnih subjektivnih, vidnih ali slušnih vtisov.

Vsebina odlomka:

V prvem delu odlomka izvemo, da je bil tisti dan poljedeljski shod, katerega se je udeležil širši krog ljudi. Pisatelj nam oriše prizorišče in natanko opiše prihod svetnika, ki je imel na tem shodu govor.

Drugi del odlomka je namenjen predvsem dialogu med Emo Bovary in Radolphom, ki sta bila v posvetovalnici v prvem nadstropju župnije. Sedela sta na stolih in skozi okno uživala razgled. Od zunaj se je slišal svetnikov govor, vendar mu nista posvečala veliko pozornosti, saj sta se imela veliko pomeniti o medsebojnih strasteh. Radolphe je Emi laskal, vendar je bila ta na začetku hladna. Ko je razkril vsa svoja čustva do nje in ko jo je na koncu prijel za roko, je ni več odmaknila.

NIKOLAJ V. GOGOLJ : PLAŠČ

Ruski realizem:

Rusija je bila v 19. stoletju še napol fevdalna država, od velikih evropskih dežel najbolj zaostala, s pretežno kmečkim prebivalstvom brez pomembnejšega meščanstva, večje industrije in proletariata. Ruske razmere so bila torej nasprotno francoskim, ravno zato pa primerne za razvoj sodobne realistične literature. Ruska družba je namreč čutila močne potrebe po stvarnem predstavljanju najbolj perečih problemov ruskega življenja, zaostalosti, nekulturnosti. Zato ji je ustrezal program realizma. Ta je namesto meščanskega življenja opisoval predvsem življenje plemstva, uradništva in tlačanstva oz. življenje malega človeka v caristični državi. V primerjavi s francoskim je ruski realizem manj pesimističen in tudi manj objektivni. Stvarno opisovanje razmer se prepleta s satiro, kritiko, moralnimi, verskimi ali političnimi idejami, tako da podoba stvarnosti ni nikoli brezosebna ali hladna kot pri nekaterih francoskih realistik. Ob stvarnih pojavih je vedno poudarjeno avtorjevo stališče do tega, kaj je dobro in kaj zlo.

Osrednji ustvarjalci so: Nikolaj V. Gogolj, Ivan S. Turgenjev, Ivan A. Gončarov, Lev N. Tolstoj, Fjodor M. Dostojevski, Aleksander N. Ostrovski.

Nikolaj V. Gogolj:

Gogolj je bil v svojih prvih novelah še romantičen opisovalec ukrajinskega kmečkenga življenja, folklore, vraž in običajev. Okoli leta 1840 se usmeri k motivom velemestnega peterburškega življenja. Sem spada novela Plašč. Njegova dela so primer grotesknega realizma, kar pomeni, da se v njih realizem meša z grotesko. Obenem je bil Gogolj prvi, ki je oris sodobne stvarnosti povezal z moralnimi, kritičnimi in duhovnimi cilji.

Groteska:

Je v književnosti izraz za dela, ki prikazujejo življenje v deformirani, popačeni podobi, ki je hkrati smešna in grozljiva. V tem smislu lahko pomeni pesniška, pripovedna in tudi dramska dela, največkrat pa zlasti kratke zgodbe in novele ali pa krajše igre z groteskno vsebino.

Z grotesko hoče avtor predstaviti nek problem ali motiv, ki sam po sebi ni grotesken, vendar ga pisec sam razvija do takšne meje, ker z njim želi opozoriti na globjo resničnost.

V Plašču je lep primer takšne grotesknosti. Akakij Akakijevič postane grotesken v svojem boleznem čakanju na novi plašč. V ta novi plašč vloži ves svoj trud in denar. Redno hodi h krojaču in opazuje, kako napreduje s krojenjem njegovega

»nadvse dragocenega plašča«. Zanj, ki se s svojo plačo komaj preživlja, pomeni novi plašč pravo bogastvo, ki si ga ne more privoščiti vsakdo.

Oznaka malega človeka:

Akakij Akakijevič je čudaška, življenjsko prizadeta in v primerjavi z »normalnimi« ljudmi deformirana, pa tudi socialno nepomembna osebnost. Kljub temu je moralno vrednejši – je žrtev drugih, njihove življenjske brezobzirnosti, pa tudi žrtev sistema, v katerem živijo normalni ljudje. Zato je vreden sočutja. Ob njem se ljudje zavejo svoje nemoralnosti.

Akakij Akakijevič je tipičen lik malega človeka. Je uradnik devetega razreda, predstavnik splošne ljudske revščine in preproščine. Je preprost, reven in ubog. Je človek brez hrabrosti, poguma in smisla za duhovne vrednote. Je predstavnik tipa ljudi, ki služijo z ljubeznijo. Ima eno samo samcato strast – prepisovanje aktov. Ko so mu ponudili delo, ki je zahtevalo nekaj več od golega prepisovanja besed, njihovo menjavanje in uporabo, je to odbil. Svoj novi plašč nosi kot nov, drugačen okvir svoje vesti; njegova kvalitetno nova zunanost spremeni tudi njega samega.

Ko tako ponosno hodi naokrog s svojim novim plaščem, še sluti ne, kaj se bo zgodilo. Ko mu namreč na ulici ukradejo plašč, Akakija to globoko pretrese. Zave se, da je izgubil vse, za kar je živel. Sprašuje se, kako so mu mogli ukrasti njegov novi plašč. Kako so mu lahko vzeli nekaj, česar še dobro imel ni. Brezupno prizadevanje, da bi našel izgubljeno, ga pogubi. Po smrti njegov duh straši.

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ : VOJNA IN MIR

Kot se je v književnosti do romantike pojavljala epopeja v stihu, se v obdobju realizma uveljavi daljše prozno besedilo, ki večplastno opisuje nacionalno pomembno dogajanje in usodo nekega naroda. Tako besedilo se imenuje nacionalna epopeja. Načeloma med epom in epopejo ni slogovnih in strukturnih razlik, so pa razlike v motiviki in fabuli.

Med uveljavljenimi pisatelji izstopa predvsem ruski pisatelj Lev Nikolajevič Tolstoj, med deli pa njegova nacionalna epopeja Vojna in mir.

Vojna in mir je nacionalna epopeja, saj opisuje vojskovanje med Francijo in Rusijo v začetku 19.stoletja, v katerem se dobro organizirani francoski vojski upirajo ruski vojaki in ljudstvo. Prepletajo se razni dogodki v različnih okoljih in okoliščinah, v katerih se znajdejo različne osebe različnega stanu in z različnimi cilji. Široka podoba dogajanja je sestavljena iz nizov prepričljivih in stvarnih podrobnosti, ki skupno oblikujejo roman. V njem so združene zgodovinske, socialne in psihološke prvine, ki podajajo podobo človeške družbe, posameznikovega trpljenja, upanja in sreče.

Vodilna ideja je domoljubje, ki je prikazano na nevsiljiv način, je pa povsod zaznavno. To idejo dopolnjujeta svobodoljubje in pripravljenost na žrtvovanje za dobro skupnosti oz. domovine. V delu je izraženo avtorjevo prepričanje, da je francoskemu in zahodnemu individualizmu (utelešeno v Napoleonu) nasproten slovanski kolektivizem, skupna »ruska duša«, ki ga presega vojaško, etično in duhovno, zaradi svoje plemenitosti in nesebičnosti, kar je lastno vsem Slovanom.

V Napoleonu in ruskemu poveljniku Kotuzovu Tolstoj predstavi dva različna tipa ljudi: prvi je prepričan, da sam kuje usodo, drugi pa, da usoda oblikuje njega. Tako je nasproti Napoleonovi energičnosti, prepričanju vase in v moč, prepričanju da bo spremenil svet in ga nadvladal, postavil izkušenega Kotuzova, ki dogajanje le spremlja in ga s svojimi manj spektakularnimi dejanji obrača v svojo korist in v zmago francoske vojske.

Tolstoj ne priznava umetnosti kot umetnost samo, temveč kot sredstvo za poučevanje. Tudi v tem delu se ni mogel izogniti moraliziranju. V Vojni in mir je izrazil svoje neomajno prepričanje v dobroto kot univerzalno človeško poslanstvo, in zato mora zlo na koncu propasti.

Vsebina odlomka:

Odlomek se prične z opisovanjem lepot Moskve. Napoleon je stal na Poklonskem hribu in jo občudoval. Bil je presrečen, da je končno prišel, in navdušen je bil nad tem, da bo kmalu dosegel svoj cilj. Zavzel bo to lep mesto, ki ga je primerjal z dekletom, ki je izgubilo nedolžnost. Za trenutek se je počutil krivega, saj je nameraval uničiti to dragocenost. Nato pa je sklenil, da bo milosten. S tem bo prebivalcem pokazal, da si želi miru in prijateljstva. Menil je, da ga ljudje ne bodo zavračali. Nasprotno, pričakoval je veliko ustrežljivost. Svojim podrejenim je naročil, naj mu pripeljejo ruske plemiče. Napoleon si je zamislil govor, s katerim bo prevzel plemstvo. V mislih si je bahavo risal podobe ruskih velikašev, kako se mu bodo podrejali in ga spoštovali, ker bo z njimi milosten. Napoleonovi poslanci so prihajali iz Moskve z novicami, da je Moskva prazna. Obenem pa so preišljevali, kako naj novico oznanijo Napoleonu. Ta pa se je naveličal čakanja in s svojimi četami prodril v mesto. Ko je prišel, ni sprevidel ukane, zato je vneto čakal. Ko je izvedel, da je Moskva prazna, je jezen zavil v gostilno.

FJODOR MIHAJLOVIČ DOSTOJEVSKI: ZLOČIN IN KAZEN

Psihološki realizem:

Začetnik je Dostojevski.

Psihološki realizem zanemarja opis stvarnosti, v ospredje pa postavlja analizo človekove duševnosti. V središču dela je vedno kako pomembno moralno-duhovno vprašanje. Ukvarja se z izjemnimi, nenavadnimi, nenaravnimi, odklonskimi vedenji in lastnostmi, ki jih analizira. Največkrat gre za vprašanje morale, dobrega in zla, dovoljenega in prepovedanega.

Dostojevski kot začetnik psihološkega realizma v svoja dela sicer vpleta podobo ruske družbe sredi 19.stoletja, vendar so pomembnejši zgoraj naštet elementi, ki ga ločijo od vseh drugih ruskih in evropskih realistov.

Psihološki realizem se v 20. stoletju razvije v psihoanalizo. (Freud!)

Motivno – tematska interpretacija odlomka:

Študent Razkolnikov ugotovi, da ni boga, torej lahko posameznik sam odloča, kaj je moralno, kaj je prav in kaj ne (moralno-duhovno vprašanje). Zaradi revščine umori preprosto starko, a ga zlomi krivda, zato se po nasvetu svojega dekleta Sonje preda in odsluži kazen - pokoro, osem let prisilnega dela v Sibiriji.

Središčno vprašanje je vprašanje morale (kdo bo sodil moja dejanja, če ni višje sile?). Razkolnikov meni, da si v tem primeru pravila postavljaš sam in to kakršna koli, če te le pripeljejo do sreče in ugodja. To je stališče skrajnega nihilizma, ki ga avtor obravnava v vseh svojih glavnih delih (Besi, Bratje Karamazovi...). Kljub temu da na eni strani pušča odločitve tudi o življenju drugih v rokah posameznika, pa avtor vseeno vidi rešitev v vrnitvi h krščanstvu, k evangelijski morali usmiljenja in ljubezni (v Zločinu in kazni to idejo predstavlja čista in nepokvarjena Sonja).

Vsebina odlomka:

Odlomek je vzet iz prvega dela petega poglavja, ki se začne z Razkolnikovimi sanjami. Na začetku je torej prisoten motiv sanj, fikcije, nerealističnega. Ko je imel sedem let, sta z očetom na poti domov videla grozljiv dogodek: umor živali. Ko se je prebudil, so njegove moreče sanje povzročile, da je začutil dvom za dejanje. V ospredju so motivi mučnih priprav, dvoma in odločitve (ter umora). Razkolnikov zatem tava po mestu, sreča tudi Elizabeto Ivanovno, ki je poglobljena v pogovor, nenazadnje pa se vrne domov v svojo bedno sobico, popolnoma odločen. Dvom torej ni bil tako močan. Zgodba sama je napeta, nasičena z dogajanjem in dramatična.

Pripovedna tehnika Dostojevskega se razlikuje od tehnike drugih realistov. V njegovem romanu je malo nadrobni opisov in orisov zunanega sveta, okolja, narave in človekove zunanosti. Prav tako je malo epske širine(za razliko od Tolstoja). Delo je krajevno in časovno strnjeno; zgodba Zločina in kazni se v celoti odvije le v enem predelu Peterburga in je časovno strnjena na nekaj poletnih dni. Več je prikazovanja notranjega bistva osebe, njenih stališč in duševnih stanj. Vse to pripovedovalec pokaže največkrat s pomočjo **dialoga**, ki je glavno sredstvo za

predstavljanje resničnosti, in **notranjega monologa**. To sta opazni prvini notranje zgradbe. Z notranjim monologom Dostojevski obravnava psihološko problematiko, večkrat tudi v sanjah. Filozofske probleme pa oblikuje v pogovorih med osebami. Prisotni sta tako analitična kot sintetična tehnika pripovedovanja.

Pripoved je največkrat **scenska**. Ta nastaja z gledišča, ki omogoča pripovedovalcu, da vidi dogajanje nazorno pred sabo kot na bližnjem prizorišču ali sceni. **Perspektiva** epskega subjekta je tudi **zunanja**; pripovedovalec gleda na dogajanje od zunaj kot na predmet (zunanje gledišče).

Dogajanje poteka v obliki dolgih prizorov. Stališča junakov oziroma literarnih oseb se zaostrojujejo in stopnjujejo v prave dramske konflikte. S tem se pripovedne osebe karakterizirajo.

Honoré de Balzac: O[^]E GORIOT

Balzac velja za predhodnika velikih realistov 19. st., saj iz romantike prehaja v realizem. Napake, ki jih pripisujejo Balzacovemu pisanju, so, da se ustavlja ob vsem, kar ga zanima, in da je pregostobeseden v opisovanju podrobnosti, ima nabuhel slog in pomanjkanje občutka za naravo. [^]loveka nikoli ne gleda samega zase, temveč v ozki povezanosti z okoljem, ki ga hkrati oblikuje in odseva njegova dejanja.

Rodil se je 1799 v Toursu, v me[{]anski dru[`]ini. Hodil je v strogo samostansko [{]olo do 17. leta, ko so se preselili v Pariz, kjer je [{]tudiral pravo. Kasneje pa se je posvetil samo pisateljevanju. Bil je tudi tiskar in zalo[`]nik, vendar si je nakopal samo dolgove. Ra[~]unal je, da bo popla[~]al dolgove s pisateljevanjem, zato je pisal tudi do 14 ur na dan. Leta 1850 se je poro[~]il s poljsko plemkinjo Evo Honesko. Vendar je 5 mesecev po poroki zaradi [{]ibkega zdravja umrl v Parizu.

Leta 1833 za[~]ne pisati ciklus romanov, ki dobijo leta 1842 naslov [^]love[{]ka komedija. [^]love[{]ka komedija je skupni naslov za 24 romanov in ve[~] novel; vsako delo je v sebi zaklju[~]ena celota. Ciklus prikazuje razli[~]nost francoskih dru[`]benih razredov in poklicev v [~]asu od konca Napoleonove vlade in restavracije, torej v prvih desetletjih 19. st.

[^]love[{]ka komedija ima [{]e vidno romanti[~]no tradicijo v nenavadnih zna[~]ajih, pre[`]etih s strastmi. Njegova skrb za znanstvene podrobnosti in smisel za resni[~]nost pa nam ka[`]eta podobo realisti[~]nega romana.

Njegova znana dela so [{]e romani: Izgubljene iluzije, Bli[{] in beda kurtizan, Stri[~]ek Pons, Teta Liza, Sagrinova ko[`]a.

O[~]e Goriot

V romanu *Ome Goriot* gre za prizore iz zasebnega življenja. Dogajanje je postavljeno v Pariz okoli leta 1820. Glavni osebi sta Goriot in Evgen de Rastignac. Prvi je premožen meščan, ki je podpiral svoji hčerki Delfino in Anastazijo, da sta se povzpeli v višjo družbo. Svojo ljubezen od hčera goji do norosti, saj očitno preveč pomaga in se odreka vsemu ljubemu, medtem ko ga oni samo izkoričata in se ga sramujeta. Evgen de Rastignac je študent, podnajemnik v isti hiši kot Goriot. želi se uveljaviti v družbi. Za uveljavitev se mu odpirata dve možnosti. Ali da uporabi zveze s svojo sestrično ali pa da se bogato poroči in si z umorom pridobi denar. To možnost mu predlaga Vautrin, bivši kaznjenec, ki živi v isti hiši. Evgena podpirajo starši, kar lahko vidimo v odlomku iz Berila 2. *Ome Goriot* nam na koncu romana pokaže, da se vseeno zaveda svojih odnosov s hčerama. Ko je na smrtni postelji, je ves obupan, saj si zelo želi še zadnjič videti hčeri. Sam sebi pripisuje krivdo, da sta hčeri taki, saj ju je on tako navadil oz. vzgojil. Tako ju je blagoslovljal in preklinjal hkrati. Vendar se mu želja ni izpolnila, saj sta bili hčeri "zaposleni" in nista imeli časa. Tako je umrl brez hčere ob sebi. Pokopan je bil na Evgenove stroške. Ob koncu pogreba se je Evgen s pokopališča, ki je nekoliko nad mestom, zagledal v Pariz in napovedal boj višji družbi z besedami: "Zdaj se pa skušiva midva!"

Odlomek iz Berila 2 je iz 2. poglavja. Rastignac prejme dvojce pisem, materino in sestrino. V obeh je denarna podpora, za katero je poprosil. Mati mu v pismu opiše stanje doma in mu želi, da bi denar dobro naložil, ter ga opomija, naj bo pošten. Vse to ga spomni na očeta Goriota in notranje ga začne razjedati neznosna bolečina. Hoče se odpovedati visoki družbi. Odpre pismo sestre Lavre, ki mu piše, da za denar, ki sta ga poslali z Agato, nista vedeli, kaj bi kupili, tako je prišlo ravno prav, da mu ga pošljeta. Ponudita se mu, da mu sešijeta srajce, vendar naj pošlje kroje. Rastignac je ganjen. Počuti se močnega in odrečnega, za kar se lahko zahvali denarju.

Gustave Flaubert: MADAME BOVARY

Gustave Flaubert se je rodil v Rouenu leta 1821 v družini zdravnika. V Parizu je študiral pravo. [tudij je moral zaradi bolezni prekiniti in leta 1849 je odpotoval v Egipt, Turčijo, Grčijo in Italijo. Po prvih književnih uspehih se je umaknil v bližino rojstnega kraja, kjer je živel v skromnem krogu prijateljev. Umrl je leta 1880. Flaubertova pomembnejša dela so romani *Madame Bovary*, *Vzgoja srca* in *Salambo*.

Roman *Madame Bovary* je nastal na podlagi časopisne vesti o nesrečni usodi poročene meščanske ženske. Flaubert je snov uporabil tako, da je usodo junakinje prikazal z nasprotjem med romantičnim sanjarskim svetom in stvarnostjo.

Ema Rouault, ki so jo strogo vzgojili v samostanu, je po svoji naravi čustvena, sanjarska in romantična ženska. Poročila se s preprostim podeželskim zdravnikom

Charlesom, ki je njeno pravo nasprotje - trezen in prozaičen poštenjak. Ni drugačno ni mestece, kjer živi, vključena v najbolj banalno malomeščansko življenje. Edini predstavnik izobraženstva je lekarnar Homais, omejen frazerski liberalec. V takšnih razmerah si Ema išče utehe pri ljubimcih. Nazadnje se ji želi približati Rodolphe Banlonger, veleposestnik iz okolice. Zaplete se v razmerje in namerava z njim tudi pobegniti. Rodolphe pa se je kmalu naveličal in jo odkloni. Ema ne najde sreče, razmetava tudi z denarjem. Ko se želi toliko zadolžiti, da ne more več povrniti dolgov, obupa in se zastrupi. Na koncu umre tudi Charles.

Odlomek v berilu se začne s prihodom svetnika v mesto, kjer pripravljajo živinorejsko proslavo. Sem pride tudi Rodolphe z Emo. Sedla sta v prvo nadstropje kupnice. Svetnik začne s svojim govorom o poljedelcih, o zavzemanju za boljše zemljo, o pomembnosti poljedelstva za obstoj. Govor Rodolphe stalno prekinja z neumestnimi pripombami. Ema Rodolphe govori o sanjah, slutnjah in magnetizmu. Položil je roko na njeno, in sedaj je ni več odmaknila.

Gre za premišljen umetniški postopek in v tem se čuti nevidna avtorjeva prisotnost. Flaubert je ob izidu romana Madame Bovary odločno oznanjal, da ni v romanu nič iz njega samega in da so liki v njem popolnoma odtrgani od njegove osebnosti. Sredi l. 1857 pa je dejal: "Ema Bovary sem jaz." Prizor je zgrajen na učinkovitem kontrastu, in sicer na eni strani prazna, nizka vsakdanost, na drugi pa povzdignjena, a zlagana romantičnost. Na tem kontrastu je zgrajen ves roman, zgoščeno pa tudi osrednje poglavje. Kompozicija in stil razkrivata avtorjevo ironijo. Dogajanje Flaubert prikazuje tako, kot se odraža v zavesti literarnih oseb. Videl se je v like, v njihove telesne in duševne značilnosti, pa tudi v oris zunanjega sveta. Takemu načinu pisanja pravimo osebna pripovedna perspektiva. Pisatelj pa je vsevedni pripovedovalec.

Gustave Flaubert je začetnik kritičnega in objektivnega realizma 19. stol. v Franciji. Za njegov slog v pripovedništvu so značilni kratki stavki, natančno označevanje stvari, hotel je biti popoln. Flaubert je hotel prikazati realnost v vsej njeni pojavnosti, pa čeprav se mu je zdela še tako vsakdanja. Njegovo moralno stališče je precej ostro, v plemstvo ne zaupa več, meščanstvo sovraži, v njih slojih ne vidi življenjske sile. Kot nosilci česa pozitivnega mu ostanejo le izjemne osebnosti, kakršna je Ema Bovary. Bila mu je več kot le lik v romanu, bila je del njega samega, projekcija njegove osebnosti v človeško dušo in naravo. Ema ves čas niha med samimi skrajnostmi, med slepili, ki jo omamljajo, in resničnostjo, v kateri živi, a jo sovraži. Je izrazito nevrotično bitje, razklana sama v sebi in v večnem sporu z okoljem. S tem da se je Flaubert oprl na te sile v njeni duševnosti, je roman šele lahko razgibal. Zaradi tega, ki so pogosto napačno usmerjene, je konec tragičen. Kljub temu je jedro Flaubertovega pripovedništva v realističnem orisu stvarnosti, saj je zlasti v tem romanu ustvaril zgled realističnega romana, ki je

zgrajen na temeljih pozitivističnega opazovanja dejstev in natančnih dokumentov.

Nikolaj Vasiljevič Gogolj: PLAČ

Nikolaj Vasiljevič Gogolj je bil rojen v Ukrajini v obubožani plemiški družini. [tudiral je v Peterburgu, postal državni uradnik in kasneje profesor zgodovine na peterburški univerzi. To delo pa je kmalu opustil in se posvetil samo književnemu ustvarjanju. Po prvih uspehih je večkrat potoval v tujino. Gogolja uvrščamo med ruske realiste. Pomen ruskega realizma je tako velik kot pomen francoskega realizma. Ruski realisti 19. stoletja so napisali vrsto romanov, povesti in novel, ki spadajo med najpomembnejša dela svetovne književnosti. Ruski realizem je opisoval življenje plemstva, uradništva in tlaščanstva v caristični državi po letu 1830.

Ruski realizem je v primerjavi s francoskim manj pesimističen, pa tudi manj skeptičen in objektivni. V njem se stvarno opisovanje zmeraj prepleta s satiro, kritiko...

Gogolj je bil mlajši sodobnik ruskih romantikov, Puškina in Lermontova. V svojih prvih novelah je bil še romantičen opisovalec ukrajinskega kmečkega življenja, folklorne, vraž in (eg. Potem se je usmeril k motivom iz velemestnega peterburškega življenja. Sem spada novela Plač.

Njegova dela so primer grotesknega realizma, kar pomeni, da se v njih realizem meša z grotesko. Obenem je bil Gogolj med ruskimi realisti prvi, ki je oris sodobne stvarnosti povezal z moralnimi, kritičnimi in duhovnimi cilji. Moralna tendenca je opazna tudi v noveli Plač.

Plač

Plač uvrščamo v ciklus t.i. peterburških novel. S svojo socialno usmeritvijo sodi med zgodnja dela ruskega realizma. Značilni zanj pa so tudi groteskni elementi. Vsebinski oris je takle:

Ubog ničiji peterburški uradnik Akakij Akakijevič, marljiv, skromen in ubogljiv si mora kupiti nov plač, ker mu krojač starega noče več krpati. Z velikimi žrtvami si ga nazadnje omisli. Takoj prvi dan se z novim plačem odpravi v prijateljsko družbo. Na poti domov ga napadejo ponočni roparji in mu plač ukradejo. Na vsak način ga hoče nazaj, toda nihče mu ne pomaga. Na koncu Akakij zboli in čez nekaj dni umre.

Odlomek iz Berila 2 je s konca novele. Začne se s prizorom, ko se Akakij po iskanju plača in prvem izostanku v službi vrne na delo. Sodelavci hočejo zbrati denar za nov plač, toda zberejo ga premalo. Akakij se napoti k "vičiji osebi" po pomoč. Tam ga grdo zavrnejo. Zaradi nemoči omedli v pisarni, tako da ga

odnesejo ven. Potem tava po peterburških ulicah, ter se hudo prehladi. Dobi visoko vročino, močno se mu blede, tako da mu zdravnik ne more več pomagati. Akakij kmalu zatem umre.

Moralna ideja Plava: Akakij Akakijevič je čudaška, čivljenjsko prizadeta in v primerjavi z "normalnimi" ljudmi deformirana, pa tudi socialno nepomembna osebnost. Kljub temu je moralno vrednejši - je črtev drugih, njihove čivljenjske brezobzirnosti, pa tudi črtev sistema, v katerem čivijo "normalni" ljudje. Zato je vreden sočutja. Ob njem se ljudje zavejo svoje nemoralnosti.

Lev Nikolajevič Tolstoj: VOJNA IN MIR

Lev Nikolajevič Tolstoj je najpomembnejši predstavnik objektivnega realizma. Rojen je bil leta 1828 v Jasni Poljani kot potomec stare plemiške družine in je če zgodaj ostal brez staršev. [tudija ni dokončal, stopil je v vojsko in se udeležil bitk na Kavkazu. V letih 1857-1861 je potoval po Evropi. Po vrnitvi se je na svojem posestvu posvetil književnemu delu in prosvetljevanju kmetov. Leta 1862 se je poročil in sledila so njegova najustvarjalnejša leta. Kot posledica dolgoletne krize zaradi ukvarjanja z religioznimi, moralnimi in socialnimi problemi se je leta 1879 odrekel ortodoksnemu pravoslavju in se vrnil k prvotnemu krščanstvu, njegovi etiki in uboštvu. Svoj nauk - tolstojanstvo - je širil med mnogimi privrženci in na Jasno Poljano so se številni Rusi in tujci romali poklonit velikemu umetniku. Na stara leta se je obrnil k preprostemu kmečkemu čivljenju in delu. Malo pred smrtjo je zapustil družino in imetje in odšel na pot, kjer je leta 1910 na železniški postaji v Astapovu umrl.

Tolstojevno književno delo obsega tako pripovedna in dramska kot tudi esejistična besedila. Najpomembnejša so:

- povest Kozaki (s spomini na bivanje na Kavkazu in z idejo o nasprotju med civilizacijo in naravo, 1868)
- roman Vojna in mir (1864-1869)
- roman Ana Karenina (kritična podoba meščanskega zakona, družine in družbe, 1873- 1876)
- roman Vstajanje (1899)
- povest s kavkaško tematiko Hadži Murat
- drama Moč teme (naturalistično odkrit poseg v kmečko čivljenje svojega časa, 1886)
- poučni, polemični in moralistični eseji (s katerimi je podpiral svoj t.i. "tolstoizem").

Lev Nikolajevič Tolstoj je bil tako kot njegova predhodnika Voltaire in Goethe literarno središče svojega časa. Z orisi sodobne in polpretekle ruske družbe,

zgodovinskih dogajanj, narave, moralnih problemov in individualnih usod je razvil ruski objektivni realizem do vrha. Hkrati pa je z natančno analizo duševnega življenja svojih junakov pridružil objektivnemu tudi močne prvine psihološkega realizma. V zadnjem obdobju njegovega ustvarjanja pa so prevladovale kritične in moralistične sestavine.

S tem da je v svojem pripovedništvu skladno združil različne smeri objektivnega, psihološkega in kritičnega realizma, je postal Tolstoj eden najpomembnejših predstavnikov evropskega realizma v 19. stoletju.

Vojna in mir

Roman Vojna in mir je poseben tip pripovedi, saj je zgodovinski roman in epopeja. Kot v starih epih je dogajanje nadosebno. Upovedane so podobe Rusije, plemstva in ljudstva, družbenega in individualnega življenja, zgodovinskih dogodkov, bitk pa tudi intimnih usod v času Napoleonovih vojn. Celota je zgrajena na posebni filozofiji zgodovine, ki vidi gonilo razvoja v množici, ne v genialnih posameznikih. Roman je, kot je že v naslovu nakazano, dvopolen. Vojna vsebuje zgodovinsko-politično dogajanje v Evropi in v njem nastopajo med drugimi Napoleon, Kutuzov, car Aleksander I, vendar le kot drobci v veliki reki zgodovinskega življenja. Mir pa predstavlja zasebno, družinsko in družbeno življenje plemiških krogov v Rusiji. V ospredju družbeno-družinske sfere so tri plemiške družine: Rostov, Bolkonski in Kuragin. Glavna oseba je Pierre Bezuhov, ki je tipičen nosilec tolstojevskega moralnega očiščenja.

Odlomek v berilu prikazuje Napoleonov vstop v Moskvo (po bitki pri Borodinu in umiku ruskih čet), ki pa so jo prebivalci večinoma zapustili. Na začetku Tolstoj opeva Moskvo in jo primerja z žensko in materjo (v tem delu so še posebej izrazite veličastne primere in pridevniki). Napoleon Moskvo spočtljivo, a aštihlepno ogovarja in se veseli zmage ter zavzetja mesta (ogovori jo v francošini). To bitko čuti Napoleon tudi kot osebni obračun s carjem Aleksandrom I. Med vakanjem ruskega odposlanstva nartuje Napoleon bodočnost Moskve pod svojim okriljem in vso milost, s katero jo bo obsipaval. Ko napade mesto, spozna, da je opustošeno, in začuti jezo in poraz, saj mu je spektakularna zasedba Moskve spodletela. V podzavesti morda že začuti, da bo ravno v tem prelepem mestu poračen.

Vojna in mir presega vsakdanjo obliko realističnega romana, čeprav ostaja z načinom pripovedi, slogom in motivi znotraj realistične književnosti.

Fjodor Mihajlovič Dostojevski: ZLOČIN IN KAZEN

Fjodor Mihajlovič Dostojevski je predstavnik ruskega psihološkega realizma. Rodil se je 1821 v Moskvi v družini zdravnika. Po vojaškem študiju v Peterburgu

je postal svobodni književnik. Leta 1849 je bil obsojen na smrt, tik pred izvršitvijo kazni so ga pomilostili in obsodili na štiri leta prisilnega dela v Sibiriji. Zaradi dolgov sta z ženo pobegnila v tujino, kjer je zapadel igralski strasti. Večji del življenja je trpel zaradi božjosti. Leta 1881 je umrl v Peterburgu.

Njegovo ustvarjanje delilmo na dve fazi. V prvi je pisal krajša pripovedna dela (novele, povesti), v drugi, po vrnitvi iz Sibirije, pa se je posvetil romanom. Med najpomembnejše šttejemo: *Zločin in kazen* (1866), *Idiot* (1868), *Besi* (1871-72), *Mladenič* (1875) in *Bratje Karamozovi* (1879-80). Omeniti ga je treba še pomembni Dnevnik pisatelja, ki ga je avtor pisal v zadnjem desetletju svojega življenja.

Zločin in kazen

V romanu *Zločin in kazen* opisuje mladega revnega študenta Raskolnikova, ki ubije staro oderuhinjo Aljono Ivanovno in nenačrtovano še njeno sestro Lizaveto. Ker ga dejanje pretrese, pobegne iz stanovanja, ne da bi vzel denar, ki ga je nameraval ukrasti. Zboli in zabrede v teko moralno krizo. Ko ozdravi, se zbliža s hčerjo zapitega uradnika Sonjo, ki mu pomaga, da spozna, da ni ravnal prav. Na koncu se sam prijavi policiji. Obsodijo ga na osem let dela v Sibiriji, kamor odideta skupaj s Sonjo.

Odlomek iz Berila 2 je vzet iz prvega dela petega poglavja, ki se začneja z Raskolnikovimi grdimi sanjami. Imel je sedem let, ko sta z očetom po poteh do doma videla grozljiv dogodek, kako kmetje hladnokrvno udarjajo po ubogem konjičku. Ko se je prebudil, so njegove moreše sanje povzročile, da je globoko v sebi začutil dvom v dejanje, ki ga namerava storiti. Konec odlomka nam pove, da dvom o umoru Aljone ni bil tako močan, da bi preprečil hudodelstvo.

Raskolnikov ne obtočuje samega sebe zaradi hudodelnosti, temveč zaradi slabosti, da ni znal biti izjemen kot Napoleon: "*Hotel sem enkrat za vselej in naglo dognati, ali sem kot vsak drug uč ali človek, ali bom mogel prestopiti mejo ali je ne bom mogel? Ali sem trepetajoča stvar ali imam pravico...*"

Za vse romane Dostojevskega je značilno, da se v njih ukvarja z moralnimi in verskimi vprašanji (ali je bog ali ga ni), z nasprotjem med dobrim in zlim, kaj je dovoljeno in kaj ni. Če ni boga, je po mnenju njegovega "junaka" Raskolnikova vse dovoljeno, tudi umor. Junakovo ime je simbolistično, mišljeno je kot notranji razkol, pomeni duševno razdvojeno osebnost. Psihološko problematiko Dostojevski obravnava z notranjim monologom, večkrat tudi v sanjah. Filozofske probleme pa oblikuje v pogovorih med osebami.

Pripovedna tehnika njegovih romanov oziroma romana *Zločin in kazen* je, da ga zanima samo človekova notranjost, zelo malo je opisov zunanjega sveta, narave, okolja. Dogajanje temelji na pogovorih, ker z dialogom najbolj neposredno natančno izrazi junakovo doživljanje, njegovo življenjsko stališče in moralno stisko.

Dostojevski je napisal v nekem osnutku za obravnavani roman: "*Moralne ideje nastanejo iz verskih ~ustev, logika jih ne more nikoli opravi~iti.*"

Henrik Ibsen: STRAHOVI

Henrik Ibsen (1828-1906), po rodu Norve~an, rojen v dru`ini propadlega trgovca, je pre`ivel te`ko mladost. Po poklicu je bil dramaturg in vodja gledali{~a v Oslu. Z dr`avno {tipendijo je odpotoval v tujino, kasneje pa se je vrnil v Oslo, kjer je tudi umrl.

Poleg ne tako pomembne lirike obsega Ibsnovo delo predvsem drame, nastale v treh obdobjih avtorjevega ustvarjanja. V prvem obdobju je v skladu s *tradicijami romanti~ne dramatike* prikazal dogodke iz nacionalne zgodovine in ljudske folklore (Pretendenti na prestol, Katalina...). V drugem obdobju je ustvaril vrsto dram, ki predstavljajo vi{ek evropske *realisti~ne dramatike* (Nora, Strahovi, Stebri dru`be). V njih je z dru`benomoralnega stali{~a kriti~no prikazoval sodobno me{~ansko dru`bo. V obravnavani drami je analiziral zakon in dru`ino ter se z obravnavo problema dednosti pribli`al *naturalizmu*, s ~imer se je v literarno zgodovino zapisal kot najpomembnej{i dramatik naturalizma in realizma. V zadnjem obdobju je Ibsen v ospredje postavil analizo posameznika, njegovega notranjega do`ivljanja in podzavesti ter se s tem preusmeril v *psiholo{ki realizem* (Gospa z morja).

Strahovi

Drama Strahovi spada v naturalisti~no fazo Ibsnovega ustvarjanja; v sredi{~u je motivika okolja, dednosti, moralnega in socialnega razkroja, ki je motiviran zlasti z dednostjo. Delo je kratko in poteka hitro, zgrajeno je sinteti~no, zato je v drami lahko ohranjena enotnost ~asa in dogajanja. Za preteklost izvemo iz pogovora med dramskimi osebami s pomo~jo pogleda v preteklost - retrospektive.

Glavni junak Osvald je dedno obremenjen - po o~etu je namre~ podedoval sifilis. Osvald telesno propada, njegov propad pa je posledica dednosti in okolja. Njegov o~e Alving ob konzervativni, strogi `eni v malome{~anskem okolju nikoli ne najde ~ustvene topline, ljubezni in sre~e. Preda se alkoholizmu in razvratu. Zaradi tega dobi sifilis ter umre.

Mati Osvalda po{lje od doma, starega sedem let, da ne bi bil pri~a o~etovemu nemoralnemu `ivljenju. Po mnogih letih se Osvald vrne iz mesta. Doma se zaplete s slu`kinjo Regino, za katero pa ne ve, da je o~etov nezakonski otrok, ki ga je mati vzela za svojega, da bi prikrila sramoto.

Mati Osvaldu razkrije resnico o njegovem očetu, Regina pa mora oditi. Pri Osvaldu kmalu izbruhne bolezen, zato oslepi. Mati spozna, da je Alvingovega in Osvaldovega propada kriva sama.

Odlomek v Berilu 2 je s konca drame, ko mati Osvaldu pove resnico o očetu in hkrati prizna, da je tudi ona kriva očetovega propada. Osvald pa ugotovi, da se s sifilisom ni oku`il sam, ampak je bolezen podedoval po očetu in to pove tudi materi.